

REVŠČINA

Vprašanje revščine je tesno povezano z vprašanjem dela in socialne stratifikacije. Na dnu stratifikacijske lestvice se navadno nahajajo tisti, ki ne delajo oz. natančneje: tisti, ki niso zaposleni.

Kaj je revščina, kdo je reven, kaj so vzroki revščine, na kakšne načine se revščino rešuje...? Da na ta vprašanja lahko odgovorimo, moramo najprej revščino kot tako definirati. Z revščino se soočajo tako razvite kot nerazvite države (oz. družbe) in zato je tudi definicij revščine več.

Vendarle pa je definicija revščine temeljnega pomena za reševanje le-te. Je eno redkih socioloških področij, kjer je pomen definicije obratno sorazmeren v primerjavi z drugimi sociološkimi problemi.

Zelo je pomemben način, kako merimo oz. ugotavljamo prag revščine. Glede na to, kako je prag revščine določen, sledijo tudi ukrepi za reševanje revščine in socialni programi.

Prag revščine opredeljujemo s štirimi pristopi oz. ga označujemo s štirimi pojmi:

1. absolutna meja revščine,
2. relativna meja revščine,
3. subjektivno občutenje revščine in
4. socialna deprivacija.

Ko govorimo o revščini, se pogosto oziramo zgolj na nekakšno pomanjkanje v posesti materialnih dobrin.

1. ABSOLUTNA REVŠČINA

Ko govorimo o absolutni revščini, najprej naletimo na vprašanje, ali obstaja nek standard, ki je obče veljaven oz. ki se nanaša na vse družbe. Meja absolutne revščine se določa po sredstvih, ki so nujne za preživetje. Če teh sredstev posameznik nima zadosti, potem velja za revnega.

Pa vendarle, kje je meja? Je to 50 USD na mesec? Ne. Nasploh ne moremo določiti meje tako mehanično, saj so standardi v različnih družbah različni. Gre predvsem za dostopnost so »minimalnih sredstev za preživetje«. To so: hrana in čista, tekoča, pitna voda in stanovanje. Že takoj na področju stanovanja prihaja do ogromnih razlik: kaj pomenijo »minimalna sredstva za preživetje« na področju stanovanja: 2 ali 10 m² na osebo, ali je notranje stranišče nujno ali ne...

Prag absolutne revščine je na nek način izračunljiv in rezultate je moč prilagajati razvitosti posamezne države, vprašanje pa je, kaj nam takšen podatek sploh pove. Prav veliko ne, ker zahteva stalno koregiranje oz. popravljanje glede na razmere.

V zvezi z revščino in socialno izključenostjo (deprivacijo) v Sloveniji so bile opravljene longitudinalne študije z naslovom »Kvaliteta življenja v Sloveniji«. Študija je ugotavljala življenjski standard prebivalstva, ni pa določala praga revščine. Vseeno pa je prag ali meja revščine pomembno politično vprašanje, na katerega je nujno odgovoriti in v skladu z odgovorom formirati neko vrsto socialne pomoči.

Dr. Mojca NOVAK (v Piki? – sobotna priloga Dnevnika) trdi, da se običajna struktura revnega prebivalstva pokrije s strukturo zelo bogatega prebivalstva. Za razvite družbe se pričakuje, da je na obeh straneh po 5% prebivalstva.

»Absolutni pristop« k vprašanju revščine izhaja iz absolutnih človekovih potreb in določa košarico dobrin oz. je določen s ceno košarice teh dobrin (denimo: 10 l mleka, 10 kg moke... na mesec). Pri tem je potrebno upoštevati prehranjevalne navade prebivalcev: če je osnovno živilo riž, je v košarici riž, če je kruh, je v košarici moka, če je krompir, je pač krompir. Košarico oz. pomoč v ceni košarice dobrin je prilagojena številu članov v gospodinjstvu.

1984 je bila opravljena Šumijeva študija???

2. RELATIVNA REVŠČINA

Pri »relativnem pristopu« k vprašanju revščine so revna gospodinjstva tista, ki v posesti ne presegajo določenega deleža materialnih dobrin, potrebnih za preživetje. To »nepreseganje« je moč izračunati v nekem deležu nekega dohodka (60% od povprečnega dohodka) ali pa izraziti v procentih (11% prebivalcev je revnih).

Pri »pri relativnem« pristopu je potrebno upoštevati razmerja v določeni družbi oz. meja relativne revščine se vedno določa glede na standarde v tej družbi. Tudi meja relativne revščine ni povsem objektivno določljiva – denimo: ali je izobraževanje dobrina, ki jo je potrebno zagotoviti tudi revnim.

-----*kratak ekskurz*-----
V ZDA sta bila začasa vlade demokratske struje dva poskusa reformiranja zdravstvenega sistema (H. Clinton). Oba poskusa sta propadla zaradi enormne moči farmacevtskega lobija.

3. SUBJEKTIVNO OBČUTENJE REVŠČINE

Pri določanju absolutne in relativne revščine obstajajo neki objektivni kazalci, ki pa pri subjektivnem pojmovanju revščine niso več prisotni.

Subjektivno občutenje revščine se ugotavlja z anketo. Respondentu je postavljeno vprašanje: »S kolikšnimi mesečnimi dohodki vaša družina ne bi mogla normalno živeti?« Respondenti pri tem navajajo različne številke. Temu vprašanju pa sledi drugo, ki je bolj prikrito, in dokaj relevantno pokaže, kdo je dejansko reven ali je revščina zgolj subjektivno občutena. To se glasi: »V kolikšnem času ste zmožni aktivirati 5-kratni mesečni dohodek za nakup neke dobrine?«

KAKO JE Z REVŠČINO V SLOVENIJI? Kakšna je porazdelitev dobrin pri nas, kakšne spremembe je prinesla tranzicija...

Prva, nedvomna trditev je, da se je stanje v času tranzicije spremenilo – za nekatere na boljše, za druge na slabše. Zavedati se je potrebno, da je količina kapitala oz. dobrin nasploh v nekem trenutku na nekem prostoru (v globalu: na svetu) omejena. Revščina in na drugi strani bogasvo pa sta posledici porazdelitve teh dobrin.

Raziskava Ekonomkega inštituta na Pravni fakulteti pod vodstvom dr. STANOVNIKA je pokazala, da se je dohodkovna neenakost v času tranzicije povečala. Prej (v socializmu) je

bilo razmerje med najvišjo in najnižjo plačo denimo 1:5, danes je 1:10. Povečalo se je število gospodinjstev, ki nimajo dovolj sredstev za preživetje.

Od tu naprej pa so ocene, kaj se je zgodilo zelo različne. Dr. Novakova pravi, da je bil v socializmu visok delež takšnih, ki so bili zaposleni, pa niso delali. V Sloveniji se je delež nezaposlenih v času tranzicije povečal (le del zaposlenih v železarstvu, TAM-u in drugih obratih težke industrije, ki so propadli, ker se niso usmerjali na nove trge in niso vlagali v nove tehnologije, se je regrutiral).

4. SOCIALNA DEPRIVACIJA

Tudi v Sloveniji so zagovorniki različnih pristopov k vprašanju revščine. Zagovorniki relativnega pristopa menijo, da se je potrebno prilagajati materialnim standardom v Sloveniji. Drugi pa govorijo, da gre v Sloveniji za večkratno deprivacijo – če so dohodki neke družine zadostni za zadovoljitev bazičnih potreb, pomeni, da ta družina nima več denarja za nič drugega. Denimo: izven Bele Krajine na izobraževanje hodijo večidel samo otroci iz višjih (socialnih) razredov, medtem ko se ostali izobražujejo do te mere, kot omogoča regija oz. geografska (ne)oddaljenost. Depriviranost se kaže pri možnosti izobraževanja, dostopa do zdravstvene oskrbe...

Pri subjektivnem občutju revščine gre za to, da posameznik sam ocenjuje svojo socialno situacijo. Nekatera vprašanja za ugotavljanje revščine so postavljena tudi primerjalno – pri čemer velja, da se navadno primerjamo z boljšimi.

Raziskave kažejo, da v Sloveniji ne moremo govoriti o revščini v viskem deležu, temveč gre bolj za vprašanje družbene izključenosti. Tujci so presenečeni nad materialnim stanjem Slovencev, saj revščina v Sloveniji ni vidna na prvi pogled (ravno nasprotno: avtomobili, hiše).

Socialna deprivacija je neko stanje neuspeha pri sodelovanju posameznika z določenim družbenim podsistemom. Oblike izključenosti:

1. CIVILNA IZKLJUČENOST

Gre za izključenost iz političnega oz. pravnega sistema. Posledica takšne izključenosti je občutek, da smo kot posameznik povsem nemočni. Slovenci smo zelo šibki v pozitivnem poznavanju pravic (legalna pismenost), ki nam jih ta sistem daje. To je dediščina prejšnjega sistema, v katerem poznavanje sploh ni bilo potrebno. Danes pa velja rek, da je dovoljeno vse, kar ni prepovedano.

2. EKONOMSKA IZKLJUČENOST

Gre za izključenost iz sfere ekonomske produkcije. To se navadno zgodi ob izgubi zaposlitve. Tudi na tem področju smo Slovenci še nekoliko razvaje, kar je posledica zgodovinske dediščine: v socializmu je bila normalna stalna, polna delavna zaposlitev. Danes pa takšne garancije ni več.

3. SOCIALNA IZKLJUČENOST

Gre za izključenost iz socialnih storitev države. Tudi ta ima več izvorov: ljudje sami ne vedo, da kakšnih pomoči vse so upravičeni (splošni otroški dodatki...) in jih ne izkoristijo, ker je potrebno dostaviti prošnjo; ali pa je razlog oddaljenost institucij od kraja prebivanja.

Na revščino v Sloveniji vpliva spol, starost, izobrazba, zaposlitev... V največji meri je revščina odvisna od stopnje izobrazbe. Stopnja izobrazbe istočasno vpliva tako na stanje revščine kot tudi na občutenje revščine.

Revna gospodinjstva v Sloveniji so tista, v katerih same živijo starejše, neizobražene ženske. Pojav feminizacije revščine za Slovenijo ne velja, saj ženske tudi niso tako množično izgubljale služb kot moški. Delež nezaposlenih med spoloma je relativno enakomeren (razlike so manjše od 1%).

4. MEDOSEBNA IZKLJUČENOST

Gre za izključenost iz družinskih, sorodstvenih in prijateljskih mrež.

Pri deprivacijah se običajno zgodi, da izključenost iz ene sfere povzroči vrsto izključenosti.

V Sloveniji je torej prisotna večkratna deprivacija oz. izključenost dela prebivalstva. Možnosti za posameznikovo delovanje znotraj določenega sistema so zato zožene. Socialna deprivacija je v Sloveniji ekvivalent revščini.

Kaj se dogaja v revnih gospodinjstvih v Sloveniji? Imamo 7 kazalcev:

1. nizka izobrazbena struktura članov gospodinjstva,
2. dominantno dohodkov predstavlja prejemek iz socialnega zavarovanja, ostali dohodki so nizki,
3. visok relativni delež brezposelnih in kmetov,
4. revna gospodinjstva so večkrat tista, ki imajo samo enega člana, največkrat ženskega spola,
5. večkrat so to torej smaska gospodinjstva in gospodinjstva s starejšimi člani,
6. nosilec (glava) gospodinjstva je starejši od drugih dohodkovnih članov,
7. stanovanjski standard je nižji od povprečja.

V zadnjih 10-ih letih se je opazno spremenil profil revnega gospodinjstva:

1. nekoliko se je dvignila izobrazbena raven,
2. povečal se je delež dohodkov iz socialnih prejemkov – ker se je povečal delež brezposelnosti,
3. povečal se je delež brezposelnosti,
4. povečal se je delež dvočlanskih gospodinjstev, ki ga tvorita ali dva zelo mlada ali dva zelo stara.
5. povišala se je starost nosilca revnega gospodinjstva,
6. zmanjšala se je povprečna velikost revnega gospodinjstva.

BREZDOMSTVO

Fenomen brezdomstva je novum za naš prostor. S problemom brezdomstva se je ukvarjala Srna Mandić. Revščina je z brezdomstvom postala viden pojav. V 70. in prvi polovici 80. let klošarjev sploh ni bilo, danes pa jih je vse več (pojavljati se se začeli tudi že izven glavnega mesta).

Seveda je brezdomstvo že poznan pojav iz zgodovine (potepuštvu, klateštvu). Brezdomstvo je postalo večji problem. Pojavlja se hkrati s socialno deprivacijo, oz. je posledica socialne deprivacije. Koraki, ki vodijo k brezdomstvu so: izguba zaposlitve, socialna izključenost in medosebna izključenost.

Kdo sploh so brezdomci? Mandićeva se je ukvarjala tudi z definicijo:

- »tisti, ki spijo zunaj stanovanj (na trgih, ulicah, v parkih) ali v javnih zavetiščih.« Ta definicija prevladuje za ZDA. konec 80. je bilo v ZDA 3.000.000 brezdomcev. Podobno definicijo uporabljajo tudi lokalne oblasti in socialne službe. Evropske definicije pa so drugačne:
- tista, ki velja za ožje jedro brezdomcev: »so ljudje, ki so odvisni od javnih oz. zasebnih zavetišč za brezdomce.« V EU-15 vsak dan na cesti preživi več kot 1.100.000 ljudi. Tekom leta pa je ljudi, ki uporabljajo te prostore tudi do 2.000.000. Nekateri se tudi začasno zatečejo k prijateljem znancem (sezonski delavci, ubežniki pred nasiljem...).
- tista, ki velja za širše jedro brezdomcev: »so ljudje, ki so naseljeni v prenaseljenih oz. v kritičnih stanovanjih.« V EU-15 je bilo takšnih 18.000.000. Gre večidel za revne četrti večjih mest oz. revne četrti mest, kjer prevladuje priseljeno prebivalstvo.

Tako lahko spoznamo, da se tudi pri definiranju brezdomstva pojavljajo težave. Brezdomci niso le tisti, ki nimajo stanovanja, temveč tudi tisti, ki imajo neustrezno stanovanje.

Poglejmo nekaj podatkov o brezdomstvu:

- 90% ljudi, ki uporabljajo zavetišča, so avtohtoni prebivalci in ne priseljenci,
- prevladujejo moški (čeprav se nevarno povečuje delež žensk in otrok),
- prevladujejo ljudje z nestalno zaposlitvijo,
- prevladujoči razlogi so: odhod iz družine, nasilje v družini, odvisnosti in zasvojenosti, nizka stopnja izobraženosti.

Socialna baza brezdomcev se spreminja. Nekoč so to bili izključno le moški, danes pa so to tudi ženske in otroci. Pojavlja se tudi brezdomstvo kot način življenja (večkrat se zanj odločijo filozofi ali pesniki – ki so s+zaslišali klic muz¹).

Vzroki so ekonomski in demografski (odhod člana, ki je predstavljal ekonomsko bazo gospodinjstva).

Občutenje revščine je povečano med mlajšim prebivalstvom, še posebej v primerih, ko pride do hitrega izstopa (dropout) iz izobraževalnega sistema.